

DYSKUSJE I POLEMIKI

Polska Ludowa, T. VI, 1967

Z prac Polsko-Niemieckiej Komisji Historycznej

HANNA JĘDRUSZCZAK

NACJONALIZACJA PRZEMYSŁU W POLSCE LUDOWEJ I W NRD

XII Sesja Polsko-Niemieckiej Komisji Historycznej, która odbyła się w Eisenach w dniach 24—27 maja 1966 poświęcona była dyskusji nad zagadnieniami nacjonalizacji przemysłu w Polsce Ludowej i NRD. Podstawą dyskusji były referaty: ze strony polskiej — Jan Topiński — *Aspekty prawne nacjonalizacji przemysłu w Polsce*, Jerzy Pawłowicz — *Polityka Polskiej Partii Robotniczej w kwestii nacjonalizacji przemysłu*, Hanna Jędruszczak — *Przejęcie przemysłu na własność państwa w Polsce w latach 1944—1948 (aspekty ekonomiczne)*; ze strony niemieckiej: Waltraud Falk — *Polityczne, organizacyjne i ekonomiczne kształtowanie się sektora uspołecznionego w gospodarce i jego rozwój w pierwszym etapie rewolucji ludowo-demokratycznej w NRD w latach 1945—1950*, Hans Müller i Karl Reissig — *Nowy system planowania i kierowania gospodarką w NRD — rezultatem ciągłości polityki ekonomicznej SED*.

W dalszym ciągu drukujemy wszystkie te referaty (niektóre w skróconej wersji) prócz referatu wyżej podpisanej, który w rozwiniętej formie ma się ukazać nakładem PWN jako wstęp do wydawnictwa źródłowego o nacjonalizacji przemysłu w Polsce.

Referaty zostały doręczone uczestnikom sesji znacznie wcześniej, dzięki czemu w czasie obrad koncentrowano się przede wszystkim na dyskusji. Z wielu omówionych czy też poruszonych zagadnień można tu wymienić tylko niektóre. Na czoło wysunął się problem charakteru rewolucyjnych przeobrażeń w Polsce i w NRD oraz rola w tym procesie poszczególnych partii politycznych i grup społecznych. Wiele uwagi poświęcono poglądom polskiego i niemieckiego ruchu robotniczego na sprawę nacjonalizacji. Najogólniejsza tendencja polityki w kwestii nacjonalizacji ze strony PPR i SED była podobna, jednakże sytuacja w obu krajach różniła się tak dalece, że musiało to rzutować na odmiennosc form realizowania tej polityki. Niemcy były krajem pokonanym, okupowanym i obciążonym odpowiedzialnością za wywołanie wojny. Dlatego na plan pierwszy wysuwało się tu zwalczanie i eliminowanie wpływu na życie społeczne i gospodarcze tych sił, które popierały reżim hitlerowski. Na terytorium, które później weszło w skład NRD, sprawę tę rozwiązano

szybko i radykalnie, zwłaszcza w stosunku do kapitalistów, co było jedną z przesłanek przejścia przemysłu przez państwo. W Polsce nową sytuację sprzyjającą upaństwowieniu stworzyło zburzenie przedwojennych stosunków własnościowych przez okupanta. Proces ten miał szczególnie szeroki zakres w dziedzinie przemysłu.

Drugim węzłowym problemem były sprawy ekonomicznych i prawnych aspektów nacjonalizacji przemysłu, które omawiano w powiązaniu z całokształtem sytuacji gospodarczej i politycznej obu krajów. Mowa była nie tylko o zagadnieniach ogólnych, ale i o szeregu kwestii szczegółowych, takich jak przebieg nacjonalizacji w wybranych regionach Polski i NRD (np. Ziemie Zachodnie, Poznańskie — w Polsce, a także Saksonia w NRD), wskazywanie na analogie i różnice między pierwszymi, zaczątkowymi formami planowania gospodarczego w obu krajach, porównywanie głównych tendencji w podziale dochodu narodowego w pierwszych latach odbudowy. Rozważano problem stosunku prawnego pomiędzy aktem nacjonalizacji a usprawnieniami dawnych właścicieli do znaku czy nazwy danej firmy.

Szczególną uwagę poświęcono sprawie źródeł historycznych do opracowania tego tematu. Mówili o tym zwłaszcza przedstawiciele archiwów Polski i NRD — Maria Bielińska i Eberhard Schetelich. Stwierdzono istnienie poważnych luk w zakresie źródeł tak pod względem ich dostępności jak i uporządkowania, choć w Polsce prace archiwalne w tej dziedzinie są poważnie zaawansowane i historycy korzystają z wielu cennych ułatwień.

Uznano, że w interesie rozwoju międzynarodowej historii porównawczej byłoby zwołanie wspólnej sesji szeregu krajów socjalistycznych i podjęcie próby szerszego spojrzenia na problem nacjonalizacji przemysłu po drugiej wojnie światowej. XII Sesję Polsko-Niemieckiej Komisji Historycznej potraktować można jako pierwszy udany krok na tym polu.